

Joel Haahtela

Jaakobin portaat

Pienoisromaani

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Sivun 23 otteen Juri Kazakovin novellikokoelmasta Sinistä ja vihreää on suomentanut Kerttu Kyhälä-Juntunen.

Sivun 188 otteen Evelyn Waugh'n romaanista Mennyt maailma on suomentanut Pentti Lehtinen.

© Joel Haahtela ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-40886-4

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

SUNNUNTAI JA MAANANTAI

1.

Isä muutti rakkautensa kajuutaksi. Päivisin hän suunnitteli laivoja, laski kaavoja ja piirsi. Iltaisin hän kapusi kerrostalomme ullakolle ja nikkaroi.

Hieman ennen joulua, ensilumen sataessa, kajuutta oli valmis. Pyöreästä ikkunasta näkyivät Kruununhaan mustat katot ja savupiiput, ikkunanreunaa koristi messinkihela. Ullakkokoppe-ron seinällä roikkui puuplokeja, tuliaisia Lyypekin satamasta. Istuimme veljeni Iljan kanssa laivassa, keskellä kivikorttelia, kahdenkymmenen metrin korkeudessa. Talo pysyi paikallaan, mutta me kaksi ajelehdimme kaukana merellä, tutkimme vanhaa merikorttia ja luimme tuulta. Minä tähystin ja Ilja käänsi ruoria. Liisankadun suunnassa siinteli vaarallinen karikko.

Kolmekymmentä vuotta myöhemmin, varhain aamulla, ajoin pimeää Tuusulanväylää lentoasemalle ja pysäköin Citroënin terminaalin parkkihalliin. Vaihdoin lentokonetta Budapestissä ja saavuin myöhään iltapäivällä Ben Gurionin lentokentälle. Oli tammikuu, ja Helsingissä alkanut lumisade pyrytti mantereen halki aina Jerusalemiin saakka. Kun astuin ulos, minusta tuntui kuin olisin palannut samaan paikkaan, josta olin juuri lähtenyt.

Olin hakemassa Iljaa takaisin kotiin. Kaksi päivää aikaisemmin olin saanut puhelinsoiton: veljeäni hoidettiin jerusalemilaisessa sairaalassa ja hän tarvitsi saattajaa. Minulla ei ollut aavistusakaan, mitä hän teki tuossa minulle tuntemattomassa kaupungissa. Osasto oli psykiatrinen, ja Iljan kunto ilmeisesti varsin kehno. Puhelun soittanut lääkäri, Elisheva nimeltään, sanoi kuitenkin olevansa veljeni suhteen toiveikas: pahin vaihe oli väistymässä, ja nyt paikalle tarvittiin turvallinen auttaja. Veljeni oli ilmoittanut heille nimeni ja yhteystietoni.

Annoin taksinkuljettajalle hotellin osoitteen ja istahdin ikivanhaan dieselinkatkuiseen Merce-

dekseen, jonka entinen ylellisyys näytti vaihtuneen alakuloiseen kuolinkamppailuun. Kuljettaja ei sanonut minulle matkan aikana sanaakaan, eikä hiljaisuutta helpottanut hänen ilmiselvä pihiytensä. Sakeasta lumipyrystä huolimatta mies säästeli itsepintaisesti ikkunanpyyhkimää, vaikka kaikista päivistä juuri tänään niille olisi ollut käyttöä. Sen sijaan hän puhallutti lämmitystä täydellä teholla vasten tuulilasia, kurotteli päätänsä ja ponnisteli erottaakseen huuruuntuvan aukon läpi edes jotain.

Hotelli sijaitsi vilkkaan Jaffa-kadun sivukujalla ja näytti himmeine lampetteineen olevan niitä kauan sitten unohdettuja paikkoja, joihin päädyttiin vain sattumalta, hetken mielihohteesta, viime tingassa tai piiloon, koska mitään muutaakaan ei siihen hätään löytynyt. Hotelli kamppaili uljaasti nykyaikaa vastaan ja jatkoi sinnikästä olemassaoloon, koska sattumat ja viimetingat eivät loppuneet, eivät edes silloin kun ihminen kuvitteli päässeensä jonkinlaiseen turvaan. Paikka eli elämän nyrjähdyksistä ja sähkökatkoksista, odottamattomista häiriöistä ja lumisateisista öistä, ja ehkä juuri siksi sen uneliaassa aulassa saat-

toi tuntea hiljaista iloa, outoa kodikkuutta ja jopa kiitollisuutta.

Kirjauduin sisään ja sain avaimen toisen kerroksen huoneeseen. Ripustin manttelini eteiseen, huljutin kasvoni kylmällä vedellä ja vedin sivuun raskaat plyysiverhot, jotka nekin näyttivät varastetun edelliseltä vuosisadalta, kauan sitten suljetun majapaikan hiljaisimmasta takahuoneesta. Hotellin valokyltti hehkui oranssinkeltaisena, ja alhaalla kadulla taivalsi muutamia kulkijoita, lierihattuisia ortodoksijuutalaisia, joiden ohimoita koristivat mustat kiehkurat. Ehkä kujan perälle kätkeytyi synagoga tai sitten miehiä putkahteli tiiliseinustasta kuin heprealaisesta unesta.

Puhuin viimeksi Iljan kanssa puhelimesta pari kuukautta sitten, eikä hän silloin maininnut Jerusalemia sanallakaan. Hänen äänensä ei paljastanut mitään poikkeavaa, joskaan se ei tarkoittanut mitään. Iljan sisäinen elämä oli pysynyt minulle aina mysteerinä, se oli kuin hauras oksa, joka tuntui olevan katkeamaisillaan pienimmästäänkin tuulenpuuskasta.

Viimeisimmän tietoni mukaan Ilja teki tunti- töitä eräässä piskuisessa ja pölyn saartamassa an-

tikvariaatissa Kolmannella linjalla, niin kuin oli tehnyt jo vuosia. Vaikka emme Iljan kanssa tavanneet kovin usein, törmäsin häneen silti aika ajoin, ja aina hyvin kummallisissa paikoissa. Yhden kerran näin hänet Taivallahdessa melontaseuran majan tienoilla, jossa kävelin aamuyöllä kun en saanut enää unta. Näin tutun hahmon mittailemassa rantatien pengertä, ja kun kysyin mitä ihmettä Ilja teki rannalla siihen aikaan vuorokaudesta, hän sanoi kadottaneensa eilispäivänä erään jutun, pudottaneensa taskustaan jotain, mutta ei kuitenkaan suostunut kertomaan mitä. Ja niin me sitten kuljimme yhdessä pengertä, aamuyön usvan haipuessa merellä, ja etsimme ”jotain”, kunnes Ilja sanoi, että itse asiassa hän oli saattanut pudottaa ”sen” johonkin aivan toiseen paikkaan, tuskinpa siis löytäisimme sinä yönä mitään.

Toisen kerran tapasin Iljan elokuvateatterissa kun valot Billy Wilderin *Auringonlaskun kadun* jälkeen syttyivät. Ilja istui vieressäni kuluneessa öljykangastakissaan lopputekstien lumoissa, syvällä kaulustensa suojissa, enkä minä ollut huomannut missään vaiheessa hänen tulevan siihen.

Tai sitten törmäsin häneen Ateneumissa, missä Ilja seiso i erään van Goghin piirroksen edessä, ja tervehtimättä minua mitenkään, aivan kuin olisi alun perinkin lähtenyt taidekierrokselle juuri minun kanssani, hän ryhtyi selvittämään, ettei kukaan kyennyt sellaiseen kömpelyyden ja herkkyyden yhdistelmään kuin Vincent, mikä sai hänet ajattelemaan, että kömpelyydellä ja herkkyydellä täytyi olla jokin syvällinen riippuvuus-suhde. Museovieraat kulkivat ohitsemme, ja kun tutkailimme lyijykynällä, guassilla ja valoliidulla hahmoteltua piirrosta, Ilja sanoi, että oikeastaan eniten häntä piirroksissa liikuttivat mullassa tarpovat perunanistuttajat ja nokiset tehdastyöläiset, joita kukaan ei enää muistanut ja joista ei olisi ilman Vincentin piirustuksia jäänyt hippustakaan tähän maailmaan. Siis nuo täydellisen unohdetut ja täydellisen tavalliset köyhmykset, jotka luultavasti olivat varsin vastahakoisesti suostuneet Vincentin malleiksi, heillä kun olisi ollut parempaakin tekemistä kuin istua mallina köyhälle ja pahalta haiskahtavalle eikä kovinkaan miellyttävälle tuntemattomalle raapustelijalle. Eivätkä poloiset tietenkään silloin

voineet ymmärtää, että juuri tuo hetki jäisi historiaan ja liidun raapiva ääni paperilla kiinnittäisi heidät tähän maailmaan ja tekisi heidän jokapäiväisestä ohimenevyydestään ikuista.

Kävin vuoteeseen pitkäkseni ja tuijotin katoissa häilyvää valoa, yksinäistä pistettä, kuin harhailijaa talvisessa autiomaassa, vuosisatoja sitten ek-synnyttä astronomia.

Ajattelin, että hotelli sopisi hyvin Iljalle. En oikeastaan ollut yllättynyt kun sain puhelinsoiton Jerusalemissa: samanlainen soitto olisi voinut tulla mistä päin tahansa ja milloin tahansa, sillä Ilja oli ihminen, joka ei kerta kaikkiaan sopinut muotteihin, joita maailma tarjosi. Mehän synnyimme tähän elämään viltteinä yksilöinä, jossain määrin vaarallisina tapauksina, jotka tuli kesyttää ja muokata kollektiiviin sopiviksi, ja siksi meillä oli lastentarhat, koulut, tarinat, lait, vankilat, lääkitykset ja psykoterapiat. Vaikka maailmaan jäi silti ihmisiä, jotka lipsahtelivat yhteiskunnan sormista, takertuivat elämän reunoihin kuin ohdakkeet.

Jollain kummallisella tavalla olin kuitenkin ylpeä Iljasta ja kadehdinkin häntä, hänen uppi-

niskaista sopeutumattomuuttaan, ainaista vastahankaisuuttaan, joka ei välttämättä ollut tietoista kapinaa, vaan kuului hänen olemukseensa, siis perustavanlaatuisen yhdenmukaisuuden tarpeen puute. Olisin antanut paljon, jotta olisin saanut saman kyvyn, ja kenties sen vuoksi olin nyt täällä: en pelkästään Iljan vaan myös itseni vuoksi.

2.

Aamulla, puoliunettoman yön jälkeen, lähdin hotellista ja vinkkasin Jaffa-kadulta taksin kohti Kfar Shaulin sairaalaa, jossa Iljaa hoidettiin. Osoite sai kuljettajan kohottamaan kulmiaan, joten katsoin parhaaksi selittää, että olin menossa tapaamaan erästä sukulaistani. *Mental health, sometimes it is a problem*, kuljettaja totesi, ja lisäsi kohta: *I once had a nephew*, mutta vaikenen kesken lauseen.

En ryhtynyt utelemaan mitä mennyt aikamuoto *once had* tarkoitti, tai missä *nephew* mahdtoi nykyään olla, ja niin päätimme äänettömällä sopimuksella jättää aran aiheen, mikä sai minut pohtimaan, että kenties ihmisiä yhdistivät eniten

menetykset, sillä niihin oli kudottu jaettu ihmisyytemme: menneeseen aikamuotoon, jolla maailma täytti joka hetki enemmän itseään. Ja kun ajattelin oppilaita, jotka istuisivat koulussa muutaman tuhannen vuoden kuluttua, katselin kauhulla heidän eteensä avautuvaa suunnatonta imperfektiä, historian kronikoita, jotka vuosi vuodelta paksuuntuivat ja valtasivat kaikki mielen vapaaksi jääneet tilat.

Taivaalta leijui alas enää muutamia lumihiu-taleita. Tuijotin taksin ikkunasta rapistuneita taloja, tummuneita seiiniä, ja muistin joskus lukeneeni, että juutalaisilla oli tapana jättää tuhotun Jerusalemin temppelin muistoksi pieni osa kodistaan keskeneräiseksi, seinän nurkka maa-laamatta, jokin ruokalaji juhlassa tarjoamatta, koru kiinnittämättä, sillä heidän ilostaan puuttui Jerusalemin hävityksen myötä aina jotain, eikä unohdukselle haluttu antaa sitä valtaa, jonka se väkisin halusi ottaa.

Se oli surua, joka vaelsi sukupolvesta toiseen, ja kaikki tuo kaipuu toi mieleeni ajatuksen kadonneesta paratiisista, jota historian kuluessa oli etsitty milloin mistäkin, Ceylonin saarelta, Mada-

gaskarilta tai hieman lähempää Eufrat- ja Tigris-jokien seuduilta, vaikka lopulta juutalaiset itse olivat päätyneet siihen, että kadonnut paratiisi olikin sijainnut juuri Jerusalemin kohdalla, missä kertomusten mukaan virtasi edelleen paratiisiin maanalainen joki.

Ja kaiketi meistä jokainen kaipasi paratiisia, ehkä se oli jotain, mitä jo ensimmäinen ihminen oli tuntenut kun hän oli kipeästi käsittänyt oman epätäydellisyytensä ja puutteensa. Luultavasti juuri tuo puute ja kauneuden jano oli saanut hänet raapustamaan kaksikymmentäviisituhatta vuotta sitten piirroksat Lascaux'n luolan seinään, sillä hän ymmärsi, omalla liikuttavalla ja heiveröisellä tavallaan, että hänen ulkopuolelleen oli myös toinen maailma. Ja minä melkein näin yksinäisen hahmon, joka tulen lepattavassa kajossa piirsi kallioon kuvan, ja kaikki muut, jotka ihmetellen kerääntyivät hänen ympärilleen ja tunsivat saman.

Taksi jätti minut sairaalan eteen, ja kaivoin sekelit lompakostani, kiitin kyydistä. Kuljetta ja kysyi jäisikö hän odottelemaan minua, mutta sanoin, etten tiennyt miten pitkään viiptyisin,